

Prof. univ. dr. **Carmen-Silvia Paraschiv**
(coordonator)

Lector univ. dr.
Maria-Georgiana Teodorescu

Asist. univ. dr.
Alin Sorin Nicolescu

Drept procesual penal. Partea generală

Note de curs

Ediția a 4-a, revizuită și adăugită

Editura
Hamangiu
2022

Conform art. 112 alin. (2) C. proc. pen., părții civile, precum și părții responsabile civilmente li se aduc la cunoștință următoarele drepturi:

- ⇒ dreptul de a fi asistate de avocat, iar în cazurile de asistență obligatorie, dreptul de a li se desemna un avocat din oficiu;
- ⇒ dreptul de a apela la un mediator în cazurile permise de lege;
- ⇒ dreptul de a propune administrarea de probe, de a ridica excepții și de a pune concluzii în legătură cu soluționarea laturii civile a cauzei, în condițiile prevăzute de lege.

În cazul în care sunt îndeplinite condițiile pe care legea le prevede pentru protecția martorului amenințat, partea civilă poate beneficia de măsuri de protecție^[1]. Drept consecință, valoarea probantă a declarației nu va mai fi aceeași, întrucât, potrivit art. 103 alin. (3) C. proc. pen., hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei nu se poate întemeia în măsură determinantă pe declarațiile martorilor protejați.

3.1.5. Audierea martorilor

Prin martor se înțelege orice persoană care are cunoștință despre fapte sau împrejurări de fapt și care constituie probă în cauza penală (au relevanță informativă)^[2].

Potrivit art. 115 alin. (1) C. proc. pen., orice persoană poate fi citată și audiată în calitate de martor, cu excepția părților și a subiecților procesuali principali.

Persoanele care se află într-o situație ce pune la îndoială, în mod rezonabil, capacitatea de a fi martor pot fi audiate doar atunci când organul judiciar constată că persoana este capabilă să relateze în mod conștient fapte și împrejurări de fapt conforme cu realitatea [art. 115 alin. (2) C. proc. pen.].

Pentru a decide cu privire la capacitatea unei persoane de a fi martor, organul judiciar dispune, la cerere sau din oficiu, orice examinare necesară, prin mijloacele prevăzute de lege [art. 115 alin. (3) C. proc. pen.].

^[1] C.S. PARASCHIV, *op. cit.*, p. 209.

^[2] *Ibidem*.

3.1.5.1. Persoanele care nu pot fi ascultate ca martor

Precizăm că nu este vorba despre persoane care nu pot avea calitatea de martor în nicio cauză penală, ci despre persoane care, în anumite cauze penale concrete și în legătură cu anumite fapte sau împrejurări, nu pot fi chemate ca martor sau persoane care, în anumite cauze, pot fi audiate doar cu privire la anumite fapte sau împrejurări^[1].

Din analiza dispozițiilor procesuale penale rezultă că **nu pot fi ascultate ca martor** în procesul penal:

- ⇒ părțile și subiecții procesuali principali;
- ⇒ persoanele incapabile să relateze în mod conștient fapte și împrejurări de fapt conforme cu realitatea;
- ⇒ persoanele care au obligația păstrării secretului ori a confidențialității^[2].

Conform art. 114 alin. (3) C. proc. pen., cu privire la faptele și împrejurările de fapt pe care persoana le-a cunoscut înainte de a dobândi această calitate, **calitatea de martor are întâietate față de calitatea de:**

- ⇒ expert;
- ⇒ avocat;
- ⇒ mediator;
- ⇒ reprezentant al uneia dintre părți sau al unui subiect procesual principal.

În schimb, pot fi audiate în calitate de martor:

- ⇒ organele de constatare care au încheiat procese-verbale în temeiul art. 61 C. proc. pen.;
- ⇒ comandanții de nave și aeronave care au încheiat procese-verbale în temeiul art. 62 C. proc. pen. [art. 114 alin. (4) C. proc. pen.]

Au dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor următoarele persoane:

- ⇒ soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului;
- ⇒ persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului [art. 117 alin. (1) C. proc. pen.]

^[1] I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 467.

^[2] *Ibidem*.

1. Prin Decizia nr. 562 din 19 septembrie 2017 (M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) și b) C. proc. pen., care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelorora dintre soți, este neconstituțională.
2. Prin Decizia nr. 175 din 24 martie 2022 (M. Of. nr. 450 din 5 mai 2022), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) C. proc. pen., care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelorora dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul, este neconstituțională.

- ⊕ persoanele obligate să păstreze secretul sau confidențialitatea informațiilor^[1]:
 - faptele sau împrejurările al căror secret ori confidențialitate poate fi opusă prin lege organelor judiciare pot face obiectul declarației martorului atunci când autoritatea competentă sau persoana îndreptățită își exprimă acordul în acest sens sau atunci când există o altă cauză legală de înlăturare a obligației de a păstra secretul sau confidențialitatea [art. 116 alin. (4) C. proc. pen.].

3.1.5.2. Procedura audierii martorului

Orice persoană citată în calitate de martor are următoarele obligații:

- ⊕ de a se prezenta în fața organului judiciar care a citat-o la locul, ziua și ora arătate în citație;
- ⊕ de a depune jurământ sau declarație solemnă în fața instanței;
- ⊕ de a spune adevărul.

Conform art. 119 alin. (1) coroborat cu art. 107 C. proc. pen., organul judiciar adresează întrebări martorului cu privire la:

- ⊕ nume, prenume, poreclă, data și locul nașterii;
- ⊕ codul numeric personal;
- ⊕ numele și prenumele părinților;
- ⊕ cetățenie;
- ⊕ starea civilă, situația militară;

^[1] C.S. PARASCHIV, *op. cit.*, p. 210.

- ⇒ studiile, profesia ori ocupația, locul de muncă;
- ⇒ domiciliul și adresa unde locuiește efectiv;
- ⇒ adresa la care dorește să îi fie comunicate actele de procedură;
- ⇒ dacă solicită un interpret în cazul în care nu vorbește sau nu înțelege limba română ori nu se poate exprima;
- ⇒ orice alte date pentru stabilirea situației sale personale.

Organul judiciar comunică martorului calitatea în care este audiat și faptele sau împrejurările de fapt pentru dovedirea cărora a fost propus ca martor [art. 120 alin. (1) C. proc. pen.].

Martorului i se aduc la cunoștință următoarele drepturi și obligații:

- ⇒ dreptul de a fi supus măsurilor de protecție și de a beneficia de restituirea cheltuielilor prilejuite de chemarea în fața organelor judiciare, atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege;
- ⇒ obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate emite mandat de aducere împotriva sa;
- ⇒ obligația de a comunica, în scris, în termen de 5 zile, orice schimbare a adresei la care este citat, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate dispune împotriva sa sancțiunea amenzii judiciare;
- ⇒ obligația de a da declarații conforme cu realitatea, atrăgându-i-se atenția că legea pedepsește infracțiunea de mărturie mincinoasă [art. 120 alin. (2) C. proc. pen.].

De asemenea, potrivit art. 118 C. proc. pen., declarația de martor dată de o persoană care, în aceeași cauză, anterior declarației a avut sau, ulterior, a dobândit calitatea de suspect ori inculpat nu poate fi folosită împotriva sa. Organele judiciare au obligația să menționeze, cu ocazia consemnării declarației, calitatea procesuală anterioară.

Potrivit Deciziei Curții Constituționale nr. 236 din 2 iunie 2020 (M. Of. nr. 597 din 8 iulie 2020), în cadrul dreptului martorului de a nu se autoacuză este inclus și **dreptul acestuia la tăcere și neautoincrimare**. Prevederile se aplică persoanelor care au avut anterior sau au dobândit ulterior calitatea de suspect sau inculpat, potrivit art. 118 C. proc. pen.

În cursul urmăririi penale și al judecății, după îndeplinirea procedurilor premergătoare, organul de urmărire penală și președintele completului solicită martorului depunerea jurământului sau a declarației solemne [art. 121 alin. (1) C. proc. pen.].

Organul de urmărire penală și președintele completului solicită martorului să depună:

⇒ jurământ religios, dacă este de religie creștină:

„Jur că voi spune adevărul și nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”.

Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă în funcție de credința religioasă a martorului;

⇒ declarație solemnă, dacă nu este de religie creștină:

„Mă oblig că voi spune adevărul și nu voi ascunde nimic din ceea ce știu”.

În timpul depunerii jurământului, cu excepțiile impuse de credința religioasă, martorul ține mâna dreaptă pe cruce sau pe Biblie [art. 121 alin. (4) C. proc. pen.].

Audierea anticipată a martorului, de către judecătorul de drepturi și libertăți, se va realiza după aceeași procedură [art. 121 alin. (6) C. proc. pen.].

Fiecare martor este audiat separat și fără prezența altor martori [art. 122 alin. (1) C. proc. pen.].

Pentru aplicarea acestei reguli, în cursul fazei de urmărire penală, organul judiciar competent va stabili audierea martorilor în intervale de timp diferite. În cursul fazei de judecată, în vederea audierii separate, potrivit art. 373 alin. (1), președintele completului, după apelul martorilor, va solicita acestora să părăsească sala de ședință, punându-le în vedere să nu se îndepărteze fără încuviințarea sa. După ce au fost audiați, martorii rămân în sală, la dispoziția instanței, până la terminarea actelor de cercetare judecătorească care se efectuează în ședința respectivă^[1].

Martorul este lăsat să declare tot ceea ce știe în legătură cu faptele sau împrejurările de fapt pentru dovedirea cărora a fost propus, apoi i se pot adresa întrebări [art. 122 alin. (2) C. proc. pen.].

Organul judiciar care desfășoară audierea poate respinge întrebările care nu sunt concludente și utile cauzei. Deși această regulă este stabilită pentru

[1] I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 478-479.

procedura audierii martorului în cursul fazei de judecată, considerăm că este pe deplin aplicabilă și pentru audierea efectuată în cursul fazei de urmărire penală. Întrebările respinse se consemnează în declarația martorului, în faza de urmărire penală, și în încheierea de ședință, în cursul fazei de judecată^[1].

Martorului nu i se pot adresa întrebări privind opțiunile politice, ideologice sau religioase ori alte circumstanțe personale și de familie, cu excepția cazului în care acestea sunt strict necesare pentru aflarea adevărului în cauză sau pentru verificarea credibilității martorului [art. 122 alin. (3) C. proc. pen.].

3.1.5.3. Consemnarea declarațiilor

Conform art. 123 alin. (1) coroborat cu art. 110 C. proc. pen.:

- declarațiile martorului se consemnează în scris;
- în declarație se consemnează întrebările adresate pe parcursul ascultării, menționându-se cine le-a formulat și se menționează de fiecare dată ora începerii și ora încheierii ascultării;
- dacă este de acord cu conținutul declarației scrise, martorul o semnează;
- dacă martorul are de făcut completări, rectificări ori precizări, acestea sunt indicate în finalul declarației, fiind urmate de semnătura sa;
- când martorul nu poate sau refuză să semneze, organul judiciar consemnează acest lucru în declarația scrisă;
- declarația scrisă este semnată și de organul de urmărire penală care a procedat la audierea martorului, de judecătorul de drepturi și libertăți ori de președintele completului de judecată și de grefier, de avocatul suspectului, inculpatului, al persoanei vătămate, părții civile sau părții responsabile civilmente, dacă aceștia au fost prezenți, precum și de interpret când declarația a fost luată printr-un interpret.

3.1.5.4. Cazurile speciale de audiere a martorului

Conform art. 124 alin. (1) C. proc. pen., audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani are loc în prezența:

- unuia dintre părinți;
- a tutorelui;

^[1] *Idem*, p. 479.

- a persoanei ori a reprezentantului instituției căreia îi este încredințat minorul spre creștere și educare.

Dacă persoanele anterior menționate nu pot fi prezente sau au calitatea de suspect, inculpat, persoană vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente ori martor în cauză sau există suspiciunea rezonabilă că pot influența declarația minorului, audierea acestuia are loc în prezența unui reprezentant al autorității tutelare sau a unei rude cu capacitate deplină de exercițiu, stabilite de organul judiciar [art. 124 alin. (2) C. proc. pen.].

Dacă se consideră necesar, la cerere sau din oficiu, organul de urmărire penală sau instanța dispune ca la audierea martorului minor să asiste un psiholog [art. 124 alin. (3) C. proc. pen.].

Audierea martorului minor trebuie să evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia [art. 124 alin. (4) C. proc. pen.].

Martorului minor care la data audierii nu a împlinit vârsta de 14 ani nu i se comunică obligația de a da declarații conforme cu realitatea, atrăgându-i-se atenția că legea pedepsește infracțiunea de mărturie mincinoasă, și nu depune jurământ, dar i se atrage atenția să spună adevărul [art. 124 alin. (5) C. proc. pen.].

Valoarea probatorie a declarației martorului este egală cu a celorlalte mijloace de probă din cadrul procesului penal, fiind supusă deopotrivă principiului liberei aprecieri a probelor [art. 103 alin. (1) C. proc. pen.]^[1]. Însă, în cazul în care martorul se bucură de măsuri de protecție, dobândind statutul de martor amenințat sau protejat, declarația acestuia nu poate fi determinantă în hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei [art. 103 alin. (3) C. proc. pen.]^[2].

Măsurile de protecție pot fi dispuse din oficiu sau la cererea martorului, atunci când există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ori a unui membru de familie al acestuia ar putea fi puse în pericol ca urmare a datelor pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale (art. 125 C. proc. pen.)^[3].

^[1] C.S. PARASCHIV, *op. cit.*, p. 214.

^[2] *Ibidem*.

^[3] C.S. PARASCHIV, *op. cit.*, p. 215.

3.1.6. Confruntarea

Conform art. 131 alin. (1) C. proc. pen., atunci când se constată că există contradicții între declarațiile persoanelor audiate în aceeași cauză, se procedează la confruntarea lor dacă aceasta este necesară pentru lămurirea cauzei.

Persoanele confruntate sunt audiate cu privire la faptele și împrejurările în privința cărora declarațiile date anterior se contrazic [art. 131 alin. (2) C. proc. pen.].

De asemenea, organul de urmărire penală sau instanța de judecată poate încuviința ca persoanele confruntate să își pună reciproc întrebări [art. 131 alin. (3) C. proc. pen.].

Întrebările și răspunsurile se consemnează într-un proces-verbal [art. 131 alin. (4) C. proc. pen.].

3.1.7. Audierea expertului

Ascultarea expertului se realizează fie de către organul de urmărire penală (în faza urmăririi penale), fie de instanța de judecată (în faza judecării), potrivit dispozițiilor referitoare la audierea martorilor^[1].

Audierea expertului se efectuează atunci când este necesară pentru lămurirea constatărilor sau concluziilor sale. Dacă expertiza s-a efectuat de către o instituție medico-legală, institut sau laborator de specialitate, instituția va desemna pe unul dintre experții care au participat la expertiză spre a fi ascultat de către organele judiciare penale^[2].

3.2. Identificarea persoanelor și a obiectelor

Identificarea persoanelor și a obiectelor reprezintă un procedeu probatoriu prin care se urmărește clarificarea împrejurărilor cauzei și care constă în recunoașterea persoanelor sau obiectelor de către diverși subiecți procesuali (martori, subiecți procesuali principali, părți în proces)^[3].

^[1] B. MICU, R. SLĂVOIU, A. ZARAFIU, *op. cit.*, p. 204.

^[2] *Ibidem*.

^[3] I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 489.

Potrivit art. 132 alin. (2) C. proc. pen., procedeul identificării poate fi dispus:

- ⇒ **în faza de urmărire penală**, prin ordonanță, de către:
 - organele de cercetare penală;
 - procuror;
- ⇒ **în faza de judecată**, prin încheiere, de către:
 - instanța de judecată.

După dispunerea măsurii și înainte ca identificarea să fie realizată, persoana care face identificarea trebuie audiată cu privire la persoana sau obiectul pe care urmează să îl identifice [art. 133 alin. (1) C. proc. pen.].

Audierea constă în descrierea tuturor:

- ⇒ caracteristicilor persoanei sau ale obiectului;
- ⇒ împrejurărilor în care au fost văzute.

Persoana care face identificarea este întrebată dacă a mai participat anterior la o altă procedură de identificare privind aceeași persoană sau același obiect ori dacă persoana sau obiectul de identificat i-au fost indicate ori descrise anterior [art. 133 alin. (2) C. proc. pen.].

Prin desfășurarea acestei proceduri prealabile, organul judiciar poate să determine posibilitățile reale de percepție, fixare și redare ale persoanei care face identificarea, precum și volumul de date referitoare la caracteristicile persoanei sau obiectului identificate. De asemenea, sunt stabilite, în acest mod, condițiile de loc, timp și mod de percepție, precum și factorii subiectivi care ar fi putut influența procesul de percepție senzorială^[1].

3.2.1. Identificarea persoanelor

Persoana care urmează să fie identificată este prezentată împreună cu alte 4-6 persoane necunoscute, cu trăsături asemănătoare celor descrise de persoana care face identificarea [art. 134 alin. (1) C. proc. pen.].

În situația identificării persoanelor după fotografii, vor fi prezentate 4-6 fotografii ale unor persoane cu trăsături asemănătoare celor descrise de persoana care face identificarea [art. 134 alin. (2) C. proc. pen.].

^[1] E. STANCU, *Tratat de criminalistică*, ed. a 4-a, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 494, *apud* I. NEAGU, M. DAMASCHIN, *op. cit.*, p. 489.

Identificarea se desfășoară astfel încât persoanele care urmează să fie identificate să nu o vadă pe cea care le identifică [art. 134 alin. (3) C. proc. pen.].

Desfășurarea activității de identificare a persoanelor, precum și declarațiile persoanei care face identificarea sunt consemnate într-un proces-verbal [art. 134 alin. (4) C. proc. pen.].

Conform art. 134 alin. (5) C. proc. pen., procesul-verbal trebuie să cuprindă:

- mențiuni cu privire la ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus măsura;
- locul unde a fost încheiat;
- data, ora la care a început și ora la care s-a terminat activitatea, cu menționarea oricărui moment de întrerupere;
- numele, prenumele persoanelor prezente și calitatea în care acestea participă;
- numele și prenumele persoanei care face identificarea;
- numele, prenumele și adresa persoanelor care au fost introduse în grupul de identificare sau ale căror fotografii au fost prezentate persoanei care face identificarea;
- numele și prenumele persoanei identificate;
- ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus efectuarea identificării de persoane.

În cursul urmăririi penale, în situația în care organul de urmărire penală consideră necesar, activitatea de identificare este înregistrată audiovideo. Înregistrarea identificării este anexată procesului-verbal ca parte integrantă a acestuia și poate fi folosită ca mijloc de probă [art. 134 alin. (6) C. proc. pen.].

De asemenea, potrivit art. 136 C. proc. pen., identificarea vocilor, sunetelor sau a altor elemente ce fac obiectul percepției senzoriale se dispune și se efectuează cu respectarea procedurii identificării persoanelor.

3.2.2. Identificarea obiectelor

Obiectele despre care se presupune că pot contribui la aflarea adevărului în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni sunt prezentate în vederea identificării, după ce persoana care face identificarea le-a descris în prealabil. Dacă aceste

obiecte nu pot fi aduse pentru a fi prezentate, persoana care face identificarea poate fi condusă la locul unde se află obiectele [art. 135 alin. (1) C. proc. pen.].

Desfășurarea activității de identificare a obiectelor, precum și declarațiile persoanei care face identificarea sunt consemnate într-un proces-verbal ce trebuie să cuprindă:

- ⇒ mențiuni cu privire la ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus măsura;
- ⇒ locul unde a fost încheiat;
- ⇒ data, ora la care a început și ora la care s-a terminat activitatea, cu menționarea oricărui moment de întrerupere;
- ⇒ numele, prenumele persoanelor prezente și calitatea în care acestea participă;
- ⇒ numele și prenumele persoanei care face identificarea;
- ⇒ descrierea amănunțită a obiectelor identificate [art. 135 alin. (2) C. proc. pen.].

De asemenea, conform art. 135 alin. (3) C. proc. pen., în cursul urmăririi penale, în situația în care organul de urmărire consideră necesar, activitatea de identificare și declarația persoanei care face identificarea sunt înregistrate audiovideo. Înregistrarea identificării este anexată procesului-verbal ca parte integrantă a acestuia și poate fi folosită ca mijloc de probă.

3.2.3. Pluralitatea de identificări

Potrivit art. 137 alin. (1) C. proc. pen., în cazul în care mai multe persoane sunt chemate să identifice aceeași persoană sau același obiect, organele judiciare competente iau măsuri prin care să fie evitată comunicarea între cei care au făcut identificarea și cei care urmează să o efectueze.

De asemenea, dacă aceeași persoană urmează să participe la mai multe proceduri de identificare a unor persoane sau a unor obiecte, organele judiciare competente iau măsuri ca persoana supusă identificării să fie situată între persoane diferite de cele ce au participat la procedurile anterioare, respectiv obiectul supus identificării să fie plasat printre obiecte diferite de cele utilizate anterior [art. 137 alin. (2) C. proc. pen.].